

SKEDSMO
KOMMUNE

Den kulturelle skolesekken i Skedsmo
Kirken som kulturbærer

Tilbud innen lokal kulturarv til 3. årstrinn

Dette heftet inneholder:

- ♪ Sang i skolen ♪
- ♪ Kirkemusikken ♪
- ♪ Kirkemusikk som yrke ♪
- ♪ Kirkeorgelet ♪
- ♪ Sanger ♪

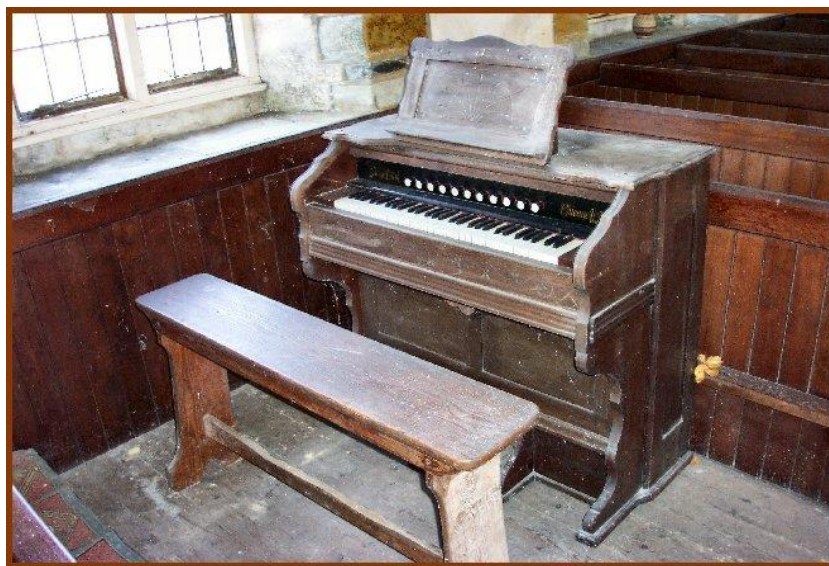
Læreren som sanger – et historisk riss

Innføring av alminnelig skolevesen i Norge falt sammen med innføring av **reforamasjonen** og **konfirmasjonen**, rundt 1537. Skiftet fra katolsk til protestantisk teologi var like mye en politisk som en religiøs beslutning, og kongene/fyrstene sto sentralt i innføringsprosessen. En tydelig overskrift for den protestantiske teologi er PEDAGOGIKK! Troen skal forstås, den skal læres og praktiseres, og det åndelige tyngdepunktet flyttes fra pave/prest til allmuens deltakelse i gudstjenesten.

Samtidig innføres lover om alminnelig skolevesen. Alle barn skal opplæres i kristendom, skriving, lesing (etter hvert regning) OG sang!

I mange hundre år ble derfor kombinasjonen lærer/klokker (kirkesanger) det vanlige. Enkelte skoler ble direkte knyttet til kirkene (katedralskolene), og elevene tjenestegjorde i kirken som sangere og musikere. (F.eks. Thomas-skolen i Leipzig med J. S. Bach som rektor og Oslo Katedralskole her i Norge). Skoleåret ble tilpasset kirkeårets kalender mht. medvirkning i høytidene. (På samme måte ble skoleåret tilpasset «bondelivet» med onnearbeid, «potetferie» osv.)

Lærerutdanningen inneholdt helt inn i moderne tid krav om at læreren skulle kunne spille 4-stemt koral, og i klasserom stod harmoniumet («trapeorgel») som var i daglig bruk. Skoledagen ble innledet og avsluttet med salmesang.

Mads Berg utga **Skolens Sangbok** i 1914. Den ble utgitt i nesten 30 reviderte opplag frem til 1984, og denne utgaven er i handelen den dag i dag, nesten 100 år etter førsteutgaven. I boka er det bl.a. en metodisk veiledning til lærerne og den henviste til samlingene «Norges Melodier» og «Koralbok for den norske kirke» når lærerne skulle spille til sangene som elevene lærte.

Om kirkemusikken

Spørsmål til drøfting i klassen:

- 1 Hva er kirkemusikk?
- 2 Hva slags typer musikk er knyttet til kirkens forskjellige anledninger?
- 3 Hvor gammel er kirken?
- 4 Hva slags musikk brukte en i starten? (Kristendom var forbudt, forbundet med dødsstraff og måtte foregå i skjul i katakombene fram til ca. år 300.)
- 5 Når kom orgelet inn i kirkene? (ca. 12-1300-tallet)
- 6 Hva er et orgel og hvordan virker det?
- 7 Hvorfor tror du orgelet er det mest brukte instrumentet i kirken?

Kjente kirkemusikere:

Johann Sebastian Bach (ansatt i kirken det meste av sitt liv)

Georg Friederich Händel (i deler av sitt liv)

Joseph Haydn (ansatt hos fyrsten hele sitt liv med ansvar også for kirkemusikken)

Wolfgang Amadeus Mozart (i deler av sitt liv)

Å være kirkemusiker i dag er:

Å ha ansvar for kirkesangen. De viktigste arbeidsoppgavene er å spille orgel og å lede kor. Spiller til gudstjenester på søndager, dåp, konfirmasjon, bryllup og begravelse. Leder kor. Å være kirkemusiker betyr ofte å jobbe på tider da andre har fri, men også å ha fri mange ganger når andre jobber.

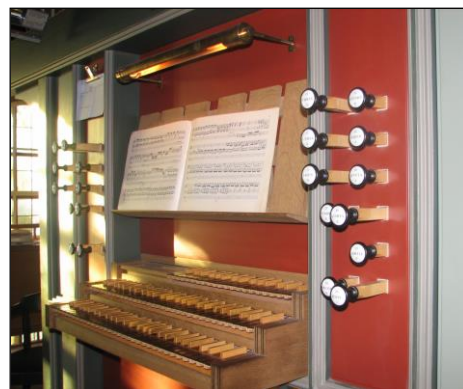

Orgelet er det største og mest kompliserte av alle musikkinstrumenter. Det har både det største toneomfanget, de sterkeste og kraftigste tonene, og den største rikdommen av klangfarger. Til tross for sin innviklede oppbygning er orgelet en svært gammel oppfinnelse. Dets historie går mange århundrer tilbake i tiden. Det har gjennomgått en gradvis utvikling som strekker seg over to årtusener. I oldtiden ble ikke orgelet brukt til religiøs musikk. Romerne brukte det for eksempel i sirkus. Det har allikevel i minst tusen år vært et fast instrument i kirken. Fra det 19. århundre ble det også bygget orgler til store konsertsaler.

Orgelet er en stor kombinasjon av mange blåseinstrumenter som blir styrt fra et spillebord. Tonene frembringes av *piper* som virker etter treblåserinstrumentprinsipper. Det er betydelig flere piper enn man skulle tro når man ser et orgel. Hver pipe kan kun frembringe en tone. Man behøver altså flere piper for bare å spille den enkleste melodi.

Luften til pipene kommer fra *blåsebelgen*. Disse måtte tidligere pumpes av mennesker, men i dag drives de av elektromotorer. Luften, eller «vinden» som den kalles, blir over en eller flere samlebeholdere ledet frem til pipene; og adgangen til pipene er sperret av *ventiler*, som kan åpnes ved hjelp av *tangentene*.

Orgelet har i regelen fra tre til seks *klaviaturer*. Av disse er det ene plassert under orgelbenken, nemlig *pedalklaviaturet*, som blir betjent med føttene. De øvrige blir som på klaveret spilt med hendene og kalles *manualer*. Til hver tangenttrekke hører flere piperekker med forskjellig klangfarge. Man kaller dem *registre*. Med hver tangent kan man få piper fra forskjellige registre til å låte. For at alle registre ikke skal spille med hele tiden kan de enkelte registre kobles inn og ut.

Manualer med registre i Skedsmo kirke

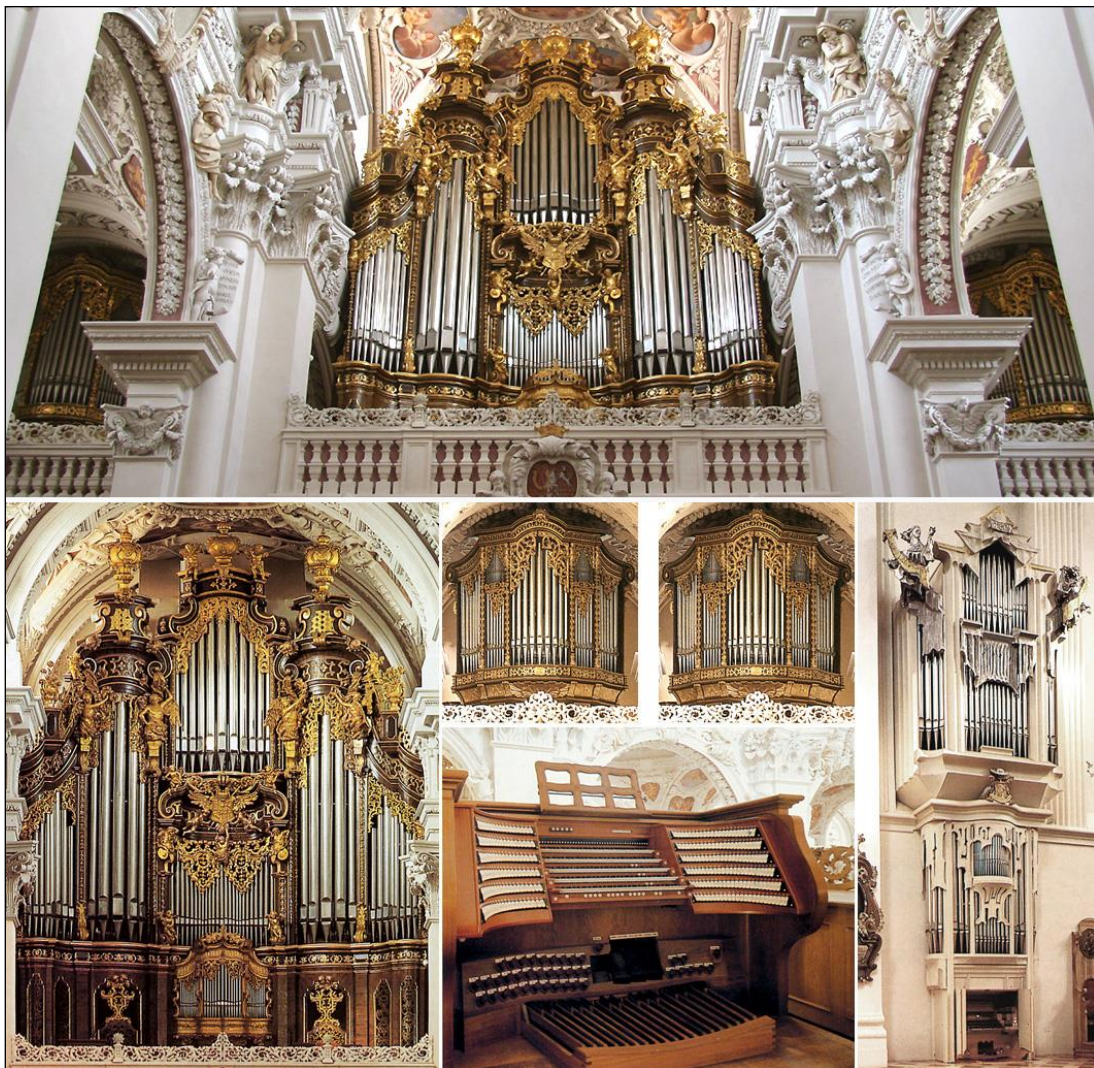
Når det skal spilles på orglet må man først trekke et register ut, altså koble det til. Da først er de tilsvarende pipene i forbindelse med tangentmekanismen. Når man trekker flere registre ut høres et tilsvarende antall toner, når tangentene blir spilt. De enkelte registrene klinger veldig forskjellig. Mange ligner i klangen på bestemte blåse- eller strykeinstrumenter, og har fått navn etter disse; f.eks. «viola da gamba» eller «basun». Andre lager visse overtoner til tangentenes grunntone. Det er de mange registrene som

gir instrumentets rikdom på klangfarger. Antall registre varierer mellom 10 og 200, alt etter orgelets størrelse.

Ved et anslag på orgelet kan man ikke regulere *lydstyrken*, for tangenten åpner kun en ventil. En økning av lydstyrken, altså et *crescendo*, kan først og fremst oppnås ved at man kobler flere og flere registre inn.

Lutten ble inntil det sekstende århundre regnet for å være «dronningen over alle instrumenter». Senere fikk orgelet denne tittelen, og siden har intet instrument kunnet konkurrere med orgelet med hensyn til rikdom av forskjellige klangmuligheter. Først med nåtidens elektroniske apparater har man kunnet overgå orgelets klangmuligheter.

Orgelets svakheter ligger i at det er en viss stivhet i klangen, men det glemmer man når orgelets mester fremfører en god komposisjon. Men de fine nyansene fra tone til tone og innenfor hver enkelt tone som for eksempel en sanger kan utføre, eller en fløytist eller fiolinist, kan orgelet ikke klare. Dets egentlige konkurrent er symfoniorkesteret, som både har en stor rikdom i klangfarger og evnen til å uttrykke de fineste nyanser i *dynamikk* og *tonegjengivelse*. Til tross for dette er imidlertid orgelet et instrument som store komponister opp igjennom tidene har skapt store verker for, og som stadig i vår tid skrives av moderne komponister.

Kirkeorgel fra Bayern i Tyskland

Kirken som kulturbærer - Sanger og salmer

Her følger et utvalg sanger og salmer som vil synges under besøket i kirken. *Mitt hjerte alltid vanker* er valgt ut fordi den er en mye brukt folketone/julesang, og komponisten Brorson levde samtidig med J. S. Bach. *Kom mai, du skjønne, milde* er en vårsang, og skrevet av W. A. Mozart, som også var en kjent kirkemusiker. *Måne og sol* representerer de nyere salmene. *Dine hender er fulle av blomster* brukes i Strømmen og Lillestrøm kirke, og her er det vekselsang mellom guttene og jentene. I Skedsmo kirke brukes *No livnar det i lundar* som et eksempel på en vårsang, og *Påskemorgen* fordi den brukes til høytid. Komponisten Grundtvig regnes også som folkehøgskolenes far. I følge læreplanen i KRLE og kompetansemålene etter 4. årstrinn skal elevene kjenne til kristen salmetradisjon og et utvalg sanger. Det er ikke snakk om forkynnelse under besøket i kirken, så alle elever kan være med og synges – uansett trosretning.

T H.A. Brorson 1732
M Norsk variant av svensk folketone
(Västergötland 1816)

45

Mitt hjer - te all - tid van - ker i
der sam - les mi - ne tan - ker som
Je - su fø - de - rom, Der er min leng - sel
i sin ho - ved - sum.
hjem - me, der har min tro sin skatt; jeg kan deg
ald - ri glem - me, vel - sig - net ju - le - natt!

943

T Britt G. Hallqvist 1973
O Til norsk 1974
M Egil Hovland 1974

Må - ne og sol, sky - er og vind og
bloms - ter og barn skap - te vår Gud. Him - mel og jord,
all - ting er hans, Her - rer! vår Gud vil vi tak - ke.
Her - re, vi tak - ker deg, Her - re, vi pri - ser
deg, Her - re, vi syn - ger ditt hel - li - ge navn!

172. Kom mai, du skjønne, milde

Allegretto.

W. A. Mozart.

Kom mai, du skjønne, mil - de, gjør skogen at - ter
grønn, og la ved bekk og kil - de fi - o - len blomstre
skjøn. Hvor vil - le jeg dog gjer - ne at
jeg i - gjen deg så! Akk, kjæ - re mai, hvor
gjer - ne gadd jeg i mar - ken gå!

Om vint'ren kan man have vel mangt et tidsfordriv;
man kan i sneen trave – å ja, et lystig liv!
Men når seg larker svinge mot sky med liflig slag,
på engen om å springe – det er en annen sak!

Kom derfor mai, du milde, gjør skogen atter grønn,
og la ved bekk og kilde fiolen blomstre skjønn.
Hvor ville jeg dog gjerne at jeg igjen deg så!
Akk, kjære mai, hvor gjerne gadd jeg i marken gå!

Etter D. Jäger.

Jesus, Guds Sønn, død på et kors
for alle, for oss, lever i dag.
Han er her, ja, han er her.
Herren vår Gud vil vi takke.
Omkvad

Ånden, vår trøst, levende, varr
og hellig og sterk, taler om Gud,
bærer oss frem dag etter dag.
Herren vår Gud vil vi takke.
Omkvad

Synges i Strømmen og Lillestrøm kirke:

194

T og M Marcello Giombini 1970
O Lars Åke Lundberg, Anders Frostenson 1973/
Svein Ellingsen 1976

I (Disiplene) synges av gutter, II (Kvinnen) synges av jenter.

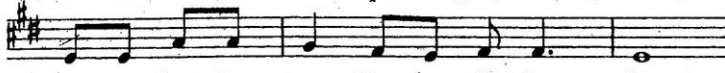
(I) Di - ne hen - der er ful - le av bloms - ter.

Hvem var det du tenk - te å gi dem til?

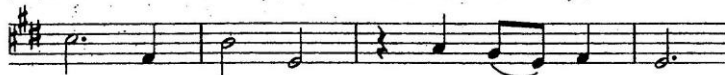
(II) Mi - ne bloms - ter var pluk - ket til Je - sus.

Gra - ven fant jeg tom. Han var ik - ke der.

I/II Hal - le - lu - ja, hal - le - lu - ja,

hal - le - lu - ja, hal - le - lu - ja.

2 (I) Dine lepper er fulle av sanger.
Hvorfor denne glede, hvor kom den fra?
(II) Fra den grav der hans legeme hvilte –
han stod opp, og verden ble fylt med sang.
(I/II) Halleluja, halleluja,
halleluja, halleluja.

3 (I) Dine øyne er fulle av glede.
Si, hva har de sett for å få slik glans?
(II) De har sett Herren Jesus! Han lever!
Han gir livet mening og lys hver dag.
(I/II) Halleluja, halleluja,
halleluja, halleluja.

4 (I/II) Nei, det trengs ingen blomster til graven!
Jesus, du stod opp og du bor blant oss!
Våre øyne er til for å se deg.
Hendene er til for å tjene deg.
Halleluja, halleluja,
halleluja, halleluja.

Dette heftet er utarbeidet av kantorene
i Skedsmo, i samarbeid med
Den kulturelle skolesekken i Skedsmo.
Det ble sist revidert våren 2018.

Synges i Skedsmo kirke:

765

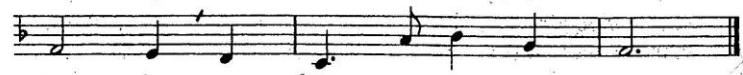
T Elias Blix 1875
M Ludvig M. Lindeman 1875

No liv - nar det i lun - dar, no

lau - væst det i li, den hei - le skap - ning

stun - dar no fram til su - mars tid.

2 Det er vel fagre stunder
når våren kjem her nord
og atter som eit under
nytt liv av daude gror.

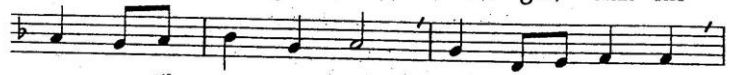
11 Du vår med ljose dagar,
med lengting, liv og song,
du spår at Gud oss lagar
ein betre vår ein gong,

184

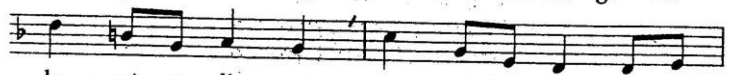
T N.F.S. Grundtvig 1843
M Ludvig M. Lindeman 1864

Pås - ke - mor - gen sluk - ker sor - gen, sluk - ker

sor - gen til e - vig tid; den har oss gi - vet

ly - set og li - vet, ly - set og li - vet i

dag - ning blid. Pås - ke - mor - gen sluk - ker

sor - gen, sluk - ker sor - gen til e - vig tid.

SKEDSMO KOMMUNE